



COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ХАЙРЕДІНОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 38717/04)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

14 жовтня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

14/01/2011

Це рішення набуло статусу остаточного за обставин, визначених пунктом 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним правкам.

У справі «Хайредінов проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (*Peer Lorenzen*), Голова,

Карел Юнгвірт (*Karel Jungwiert*),

Райт Маруст (*Rait Maruste*),

Марк Віллігер (*Mark Villiger*),

Ізабель Берро-Лефевр (*Isabelle Berro-Lefevre*),

Миряна Лазарова-Трайковська (*Mirjana Lazarova Trajkovska*),

Ганна Юджівська (*Ganna Yudkivska*), судді,

та пані Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 21 вересня 2010 року, виносить таке рішення:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 38717/04), поданою проти України до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Симаром Шевкетовичем Хайредіновим (далі — заявник) 14 жовтня 2004 року.

2. Заявник був представлений паном О. Лісовим, юристом, який практикує в м. Сімферополі. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — паном Ю. Зайцевим.

3. Заявник стверджував, зокрема, що його тримання під вартою у 2004 році суперечило пунктам 1 та 3 статті 5 Конвенції.

4. 14 вересня 2009 року Суд вирішив повідомити про заяву Уряд. Також було вирішено розглядати питання прийнятності та суті заяви одночасно (стаття 29).

ЩОДО ФАКТІВ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник народився в 1984 році та проживає в с. Дачне, Автономна Республіка Крим.

A. Події, які передували взяттю заявника під варту

6. 23 березня 2004 року в центрі міста Сімферополя мала місце масова бійка між молоддю, в результаті якої декілька людей зазнали тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості від легких до тяжких.

7. Того ж дня заявника в лікарні, куди він супроводжував друга, який зазнав тілесних ушкоджень під час бійки, було допитано працівниками органів внутрішніх справ як свідка.

8. У березні та квітні 2004 року заявник неодноразово викликався та приходив до слідчого.

В. Тримання заявника під вартою

1. Протягом досудового слідства

9. 28 квітня 2004 року заявник після допиту слідчим в якості свідка був затриманий в приміщенні міліції за підозрою у вчиненні хуліганства із застосуванням зброї під час подій 23 березня 2004 року.

10. 1 травня 2004 року Київський районний суд м. Сімферополя АРК (далі — Київський суд), розглянувши подання слідчого, обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою та відмовив у задоволенні його заяви щодо застосування до нього запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд. Київський суд мотивував свою постанову тяжкістю злочину, у вчиненні якого підозрювався заявник, негативною характеристикою з університету, де він навчався, тим, що за станом його здоров'я він міг триматися під вартою, та наявністю ризику його ухилення від слідства і суду або перешкоджання розслідуванню у разі перебування на свободі. Хоча керівництво школи, яку заявник закінчив за два роки до подій, що розглядаються, та органи місцевого самоврядування села, де він проживав до його затримання, надали заявнику позитивні характеристики, Київський суд постановив, що вони «не можуть бути підставами для відмови у задоволенні подання [слідчого], оскільки законослухняна поведінка є необхідною умовою для життя в суспільстві, а не виключенням із правил».

11. 5 травня 2004 року в апеляційному суді Автономної Республіки Крим (далі — апеляційний суд АРК) захисник заявника оскаржив тримання свого клієнта під вартою, стверджуючи, що заявник мав постійне місце проживання, позитивні характеристики, страждав від вітиліго (хронічне захворювання, яке призводить до депігментації окремих ділянок шкіри), яке може загостритись в умовах тримання під вартою, і що раніше до кримінальної відповідальності він не притягався. Також було зазначено, що заявник завжди добровільно з'являвся до слідчого та що його батьки могли внести заставу для його звільнення з-під варти.

12. 18 травня 2004 року апеляційний суд АРК відмовив у задоволенні апеляційної скарги, посилаючись на тяжкість пред'явлених заявнику обвинувачень.

13. 15 червня 2004 року Київський суд продовжив строк тримання заявника під вартою до 28 серпня 2004 року в зв'язку з необхідністю закінчити розслідування, тяжкістю обвинувачень та наявністю ризику ухилення заявника від слідства і суду, здійснення впливу на свідків або повторного вчинення правопорушення.

14. 22 червня 2004 року заявнику було надано доступ до матеріалів справи.

15. 16 липня 2004 року апеляційний суд АРК продовжив строк тримання заявника під вартою до 28 листопада 2004 року за поданням слідчого, який стверджував, що інші співобвинувачені потребували більше часу для ознайомлення з матеріалами справи. Апеляційний суд АРК відмовив у задоволенні заяви заявника про звільнення його під підписку про невиїзд з огляду на тяжкість пред'явлених обвинувачень та ризик його ухилення від слідства і суду.

16. У серпні 2004 року розслідування було закінчено та заявника разом із іншими обвинуваченими було віддано до суду.

2. Протягом судового слідства

17. 13 вересня 2004 року в Центральному районному суді м. Сімферополя (далі — Центральний суд) відбувся попередній розгляд справи, під час якого заявник знов звернувся з заявою про його звільнення під підписку про невиїзд. Заявник стверджував, що всі докази у справі вже зібрані і, таким чином, немає жодного ризику, що він може їх знищити, що він мав постійне місце проживання та добре налагоджені соціальні зв'язки, що він ніколи не перешкоджав розслідуванню і не намагався ухилитися від слідства і суду або повторно вчинити правопорушення. Постановою Центрального суду було відмовлено в задоволенні заяви з огляду на те, що запобіжний захід відповідав кримінально-процесуальному законодавству.

С. Засудження заявника

18. Вироком від 29 грудня 2004 року Центральний суд визнав заявника винним у вчиненні хуліганства із застосуванням зброї, а також в умисному спричиненні середньої тяжкості та тяжких тілесних ушкоджень і призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на вісім років.

19. 22 червня 2006 року апеляційний суд АРК залишив цей вирок без змін.

20. 17 травня 2007 року Верховний Суд змінив цей вирок, визнавши заявника винним у вчиненні хуліганства без застосування зброї та в умисному заподіянні середньої тяжкості тілесних ушкоджень і зменшивши йому покарання до трьох років та двох місяців позбавлення волі.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

21. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу в редакції, чинній станом на час подій, передбачають:

Стаття 156. Строки тримання під вартою

«Тримання під вартою під час досудового розслідування не повинно тривати більше двох місяців.

У випадках, коли у строк, передбачений частиною першою цієї статті, розслідування справи закінчити неможливо, а підстав для скасування чи заміни запобіжного заходу на більш м'який немає, він може бути продовжений:

до чотирьох місяців — за поданням, погодженим з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів органами дізнання і досудового слідства, або самим цим прокурором, суддею того суду, який виніс постанову про застосування запобіжного заходу;...

Строки тримання під вартою під час досудового слідства закінчуються в день надходження справи до суду.

... Матеріали закінченої розслідування кримінальної справи повинні бути пред'явлені обвинуваченому, взятому під варту, та його захисникові не пізніше як за місяць до закінчення граничного строку тримання під вартою, встановленого частиною другою цієї статті.

... Якщо матеріали кримінальної справи було пред'явлено обвинуваченому та його захисникові з додержанням місячного терміну до закінчення граничного строку тримання під вартою, але його виявилось недостатньо для ознайомлення з матеріалами справи, зазначений строк може бути продовжено суддею апеляційного суду за поданням слідчого, погодженим з Генеральним прокурором України чи його заступником, або поданням цього прокурора чи його заступника. Коли у справі беруть участь кілька обвинувачених, яких тримають під вартою, і хоча б одному з них строку, передбаченого частиною шостою цієї статті, виявилось недостатньо для ознайомлення з матеріалами справи, то зазначене подання може бути внесено стосовно того обвинуваченого або тих обвинувачених, які ознайомилися з матеріалами справи, якщо не відпала необхідність у застосуванні до нього або до них взяття під варту і відсутні підстави для обрання іншого запобіжного заходу...»

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

22. Заявник скаржився на те, що тримання його під вартою було свавільним. Він посилався на підпункт (с) пункту 1 статті 5 Конвенції, який у відповідній частині передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:...

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо об-

грунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;...»

А. Щодо прийнятності

23. Суд зазначає, що скарга заявника не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Далі Суд зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Щодо суті

24. Заявник стверджував, що за обставин справи його взяття під варту було невинуватим та надмірним заходом.

25. Уряд висловив заперечення, стверджуючи, що тримання заявника під вартою не може розглядатись як незаконне або свавільне, оскільки воно ґрунтувалось на постановах суду, ухвалених у відповідності до національного законодавства.

26. Суд наголошує, що стаття 5 Конвенції гарантує основоположне право на свободу та недоторканність, яке є найважливішим у «демократичному суспільстві» у розумінні Конвенції (див. рішення у справах «*de Wilde, Ooms і Versyp проти Бельгії*» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*), від 18 червня 1971 року, пункт 65, Серія А № 12, та «*Вінтерверп проти Нідерландів*» (*Winterwerp v. the Netherlands*), від 24 жовтня 1979 року, пункт 37, Серія А № 33). Кожен має право на захист цього права, що означає не бути позбавленим або не мати продовження позбавлення свободи, крім випадків, коли таке позбавлення відбувалось за умов, встановлених у пункті 1 статті 5 Конвенції (див. рішення у справі «*Вікс проти Сполученого Королівства*» (*Weeks v. the United Kingdom*), від 2 березня 1987 року, пункт 40, Серія А № 114). Цей перелік винятків є вичерпним і лише вузьке тлумачення цих винятків відповідає цілям цього положення, а саме гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (див. рішення у справах «*Лабіта проти Італії*» (*Labita v. Italy*) [ВП], № 26772/95, пункт 170, ECHR 2000-IV).

27. Для того, щоб позбавлення свободи не вважалось свавільним, додержання національного закону при його застосуванні є недостатнім. Такий захід має бути необхідним за конкретних обставин (див. рішення у справі «*Нештак проти Словаччини*» (*Nest'ak v. Slovakia*), № 65559/01, пункт 74, від 27 лютого 2007 року).

28. Таким чином, Суд вважає, що тримання під вартою у відповідності до підпункту (с) пункту 1 статті 5 Конвенції має задовольняти вимогу пропорційності (див. рішення у справі «*Ладент проти Польщі*» (*Ladent v. Poland*), № 11036/03, пункт 55, ECHR 2008-... (витяги)). Наприклад, у справі «*Амбрушкевич проти Польщі*» (*Ambruszkiewicz v. Poland*) (№ 38797/03, пункти 29–32, від 4 травня 2006 року) Суд роз-

глядав питання, чи було взяття заявника під варту конче необхідним для забезпечення його присутності в суді та чи могли інші, менш суворі заходи бути достатніми для досягнення цієї цілі.

29. Повертаючись до справи, яка розглядається, Суд зазначає, що на момент взяття заявника під варту йому було близько двадцяти років, він не мав судимості та мав постійне місце проживання, де, як підтвердили місцеві органи влади, він мав добре налагоджені соціальні зв'язки. Як вбачається з відповідних постанов суду (див. вище пункти 10 та 11), жоден із цих факторів не брався до уваги національними судами при ухваленні ними рішення про взяття заявника під варту. Крім того, здійснюючи оцінку особистості заявника, національні суди вирішили посилалися виключно на негативні характеристики та не враховували позитивні (див. вище пункт 10). Посилаючись на тяжкість обвинувачень та наявність ризику його ухилення від слідства і суду, національні суди не надали жодної оцінки беззаперечному дотриманню заявником вимог слідчого щодо явки до нього протягом більше ніж місяця до його затримання, а також відсутності будь-яких спроб з його сторони вплинути у будь-який спосіб на хід розслідування (див., для порівняння, рішення у справі «Павлік проти Словаччини» (*Pavlik v. Slovakia*), № 74827/01, пункт 95, від 30 січня 2007 року). Також не було розглянуто можливість застосування менш суворих запобіжних заходів, таких як підписка про невиїзд або застава, які могли б забезпечити доступність заявника для розслідування та судового розгляду.

30. У світлі вищезазначеного Суд вважає, що за обставин цієї справи національні органи влади не надали належного обґрунтування для виправдання позбавлення заявника свободи, яке відповідно вважається свавільним.

31. Відповідно Суд вважає, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

32. Заявник скаржився на те, що його продовжуване тримання під вартою не ґрунтувалось на достатніх та відповідних підставах. Він посилався на пункт 3 статті 5 Конвенції, який передбачає:

«Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, ... має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання».

33. Хоча заявник додатково скаржився за статтею 13 Конвенції стосовно стверджуваного неналежного обґрунтування органами державної влади відмов в задоволенні його заяв про звільнення під час провадження, Суд вважає, що ця скарга поглинається тою, що подана

за пунктом 3 статті 5 Конвенції, та буде її розглядати тільки в межах цього положення.

А. Щодо прийнятності

34. Суд зазначає, що скарга заявника не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Вона також не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Щодо суті

35. Заявник підтримав свою скаргу. Він стверджував, що період, який має розглядатись, мав місце з 28 квітня 2004 року до 17 травня 2007 року.

36. Уряд стверджував, що загальна тривалість тримання заявника під вартою не була нерозумною з огляду на тяжкість пред'явлених йому обвинувачень та належну сумлінність органів слідства щодо розслідування цієї справи.

37. Суд зазначає, що період, який має розглядатись у цій справі, розпочався 28 квітня 2004 року, коли заявника було взято під варту, та закінчився 29 грудня того ж року, коли його було засуджено судом першої інстанції (див., *mutatis mutandis*, «Кудла проти Польщі» (*Kudla v. Poland*) [GC], № 30210/96, пункт 104, ECHR 2000-XI). Таким чином, заявник тримався під вартою вісім місяців.

38. Хоча така тривалість може здаватись коротшою, ніж у більшості справ, пов'язаних із тривалістю тримання під вартою, Суд підкреслює, що розумність строку тримання під вартою ніколи не оцінюється *in abstracto*. Іншими словами, пункт 3 статті 5 Конвенції не може вважатись таким, що безумовно дозволяє тримання під вартою, якщо тривалість такого тримання не перевищує певного строку. Виправдання будь-якого періоду тримання під вартою, незалежно від того, наскільки воно коротке, має бути переконливо продемонстроване органами державної влади (див. рішення у справі «Шішков проти Болгарії» (*Shishkov v. Bulgaria*), № 38822/97, пункт 66, ECHR 2003-I (витяги)).

39. Існує презумпція на користь звільнення. Суд постійно зазначав у своїй практиці, що другий аспект пункту 3 статті 5 Конвенції не надає судам вибір між притягненням обвинуваченого до відповідальності в розумний строк та тимчасовим його звільненням під час провадження. До засудження обвинувачений має вважатись невинним і мета цього положення, по суті, вимагає його тимчасового звільнення з-під варту, як тільки його подальше тримання під вартою перестає бути обґрунтованим (див. рішення у справі «Власов проти Росії» (*Vlasov v. Russia*), № 78146/01, пункт 104, від 12 червня 2008 року, з подальшими посиланнями).

40. Національні органи влади зобов'язані встановити наявність конкретних фактів, відповідних підставам для подальшого тримання під вартою. Перекладення тягара доведення щодо цього на особу, яка перебуває під вартою, рівноцінно порушенню принципу статті 5 Конвенції — положення, яке робить тримання під вартою винятковим відступом від права на свободу та таким, що дозволяється лише у вичерпно перерахованих та чітко визначених випадках (див. рішення у справах «Рохліна проти Росії» (*Rokhlina v. Russia*), № 54071/00, пункт 67, від 7 квітня 2005 року, та «Ілійков проти Болгарії» (*Ilijkov v. Bulgaria*), № 33977/96, пункти 84–85, від 26 липня 2001 року).

41. Суд зазначає, що у справі, яка розглядається, суди виправдовували продовжуване тримання заявника під вартою головним чином тяжкістю пред'явлених заявнику обвинувачень. Відмовляючи у задоволенні його клопотань про звільнення та подовжуючи строк його тримання під вартою без посилення на будь-які конкретні факти, вони вважали, що цієї єдиної підстави було достатньо для презумпції, що він може ухилитися від слідства і суду або іншим чином перешкодити ходу розслідування (див. вище пункти 12 та 13). Крім того, подовження строку на три місяці було здебільшого виправдане необхідністю ознайомлення з матеріалами справи інших обвинувачених (див. вище пункт 15). Що стосується тримання заявника під вартою протягом судового розгляду до винесення вироку, єдине, на що посилався суд, було те, що запобіжний захід вважався виправданим, не надаючи будь-якої оцінки його виправданості з урахуванням впливу часу та прогресу в розгляді справи (див. вище пункт 17). Суд не вважає ці підстави для продовжуваного тримання заявника під вартою «відповідними та достатніми».

42. Крім того, Суд не може не відмітити той факт, що протягом всього періоду, який розглядається, національні органи влади ніколи не розглядали можливість забезпечення явки заявника в суд шляхом застосування альтернативних запобіжних заходів, таких як підписка про невиїзд або застава, про застосування яких чітко просив заявник (див. вище пункти 11, 15, 17 та 29, та, щодо практики Суду, «Яблонський проти Польщі» (*Jablonski v. Poland*), № 33492/96, пункт 83, від 21 грудня 2000 року).

43. Цих підстав достатньо, щоб Суд дійшов висновку про порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

44. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

А. Шкода

45. Заявник вимагав 5000 євро відшкодування моральної шкоди.

46. Уряд висловив заперечення проти цієї вимоги.

47. Суд вважає, що заявник зазнав моральної шкоди, яку неможливо компенсувати лише визнанням порушення його прав, гарантованих Конвенцією. Беручи до уваги обставини справи і здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявнику суму, яку він вимагав.

В. Судові витрати

48. Заявник також вимагав 1000 євро як компенсацію витрат, понесених на юридичну допомогу. Для підтвердження своєї вимоги він представив договір про надання юридичних послуг протягом провадження в Суді від 1 жовтня 2004 року, відповідно до якого він мав виплатити своєму представнику, пану Лісовому, 10 000 українських гривень. Як було також передбачено договором та підтверджено написаною від руки розпискою, заявник виплатив пану Лісовому 1000 грн авансу та був зобов'язаний виплатити решту суми після завершення провадження у Страсбурзі.

49. Уряд вважав, що заявник не довів, що витрати, які він вимагав компенсувати, були обґрунтованими та фактично понесеними.

50. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. Суд зазначає, що, хоча заявник фактично ще не поніс витрати в повному обсязі, він був зобов'язаний оплатити їх відповідно до договірного зобов'язання. Як вбачається з матеріалів справи, пан Лісовий представляв заявника під час провадження в Суді і, таким чином, має право вимагати оплати своїх послуг відповідно до договору, що згідно з теперішнім курсом валют становить близько 1000 євро. Відповідно Суд вважає, що ці витрати були «фактично понесеними» (див. рішення у справі *«Тєбієті Мюхафізе Джемієті та Ісрафілов проти Азербайджану» (Tebieti Muhafize Cemiyueti and Israfilov v. Azerbaijan)*, № 37083/03, пункт 106, ECHR 2009-...). Крім того, беручи до уваги юридичну роботу, проведenu у справі, яка розглядається, Суд не вважає, що ця вимога є надмірною, та присуджує суму, що вимагається, в повному обсязі.

С. Пеня

51. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скаргу заявника прийнятною.
2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.
3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.
4. *Постановляє*, що:
 - (a) протягом трьох місяців від дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити наведені нижче суми, які мають бути конвертовані у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу:
 - (i) 5000 (п'ять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди плюс будь-який податок, який може бути стягнуто;
 - (ii) 1000 (одна тисяча) євро компенсації судових витрат плюс будь-який податок, який може бути стягнуто;
 - (b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 14 жовтня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова